

Jaakko Seppälä

Kolmekymmentä vuotta, eikä suotta – Le Giornate del Cinema Muto 2011

Kansainväliset talouslamat jättävät jälkensä elokuvafestivaaleihin. Vuonna 2010 Le Giornate del Cinema Muto:n budjettia leikattiin rajusti. Pordenonen mykkäelokuvafestivaalit joutuivat luopumaan toisesta elokuvien esityssalista, mikä johti ohjelmiston kaventumiseen, sillä kaikki elokuvat oli esitettävä oopperatalo Teatro Comunale Giuseppe Verdissä. Leikkauksien vuoksi Film Fair, elokuvien oheismateriaalin ja keräilytavaran markkinapaikka, jouduttiin vastaavasti siirtämään Verdi-teatteriin supistetussa muodossa. Koska festivaalien taloustilanne ei ole sanottavasti parantunut, samalla kavennetulla kaavalla jatkettiin myös vuosi 2011, jolloin festivaalit täyttivät pyöreät kolmekymmentä vuotta. Vaikka Le Giornate del Cinema Muto:n resurssit eivät ole samat kuin menneinä huippuvuosina, tapahtuman taso ja merkitys eivät ole laskeneet vähääkään. Lokakuun ensimmäisen ja kahdeksannen päivän välillä Pordenonessa nähtiin paljon kiinnostavia elokuvia.

Kolmekymmentä vuotta on komea ikä festivaalille kuin festivaalille. Mykkäelokuvafestivaalien kohdalla kyse on liki pienestä ihmeestä, sillä elokuvahistorian mykkäkausi kesti noin kolmekymmentä vuotta. Kun vielä huomioidaan, että noin

kahdeksankymmentä prosenttia kaikesta mykkäelokuvasta on kadonnut, on syytä kysyä, mistä teoksia on riittänyt esitettäväksi kaikkien näiden vuosien ajan. Yksi vastaus on, että kadonneiksi luultuja teoksia löytyy, yllättävää kyllä, vielä kaikkien näiden vuosien jälkeen. Vuoden 2011 festivaaleilla puhutuin arkistolöytö oli eittämättä *White Shadow* (Iso-Britannia, 1924). Leslie Lewis löysi Uuden-Seelannin elokuva-arkistosta elokuvan kolme kela, jotka vastaavat noin neljäkymmenenviiden minuutin kesto. Muiden kelojen ei tiedetä säilyneen. Nyt nähdyt kelat herättivät suurta kiinnostusta Alfred Hitchcock -kytköksensä takia. Hitchcock aloitti uransa brittiläisen elokuvan parissa vuonna 1920, jolloin hän suunnitteli elokuvien välitekstejä. Muutaman vuoden kuluttua hän laati käsikirjoituksia ja toimi lavastajana. Kadonneeksi luultu *White Shadow* on varmaankin Hitchcockin varhaisin

White Shadow. Kuva: National Film Preservation Foundation / New Zealand Film Archive.

kokoillan elokuva. Hän ei ohjannut teosta, mutta toimi tekijätietojen perusteella sekä apulaisohjaajana, lavastajana, leikkaajana että välitekstien kirjoittajana. Ohjaaja oli Graham Cutts. Tiettyssä mielessä *White Shadow*'sta keskusteleminen Hitchcock-elokuvana on harhaanjohtavaa, mutta teos kiinnosti festivaalikävijöitä juuri mestarin varhaisena työnä. Väenpaljous kadonneeksi luultujen kelojen esityksessä oli omiaan osoittamaan, kuinka vahvana ajatus tekijyydestä elää kaikista vastalauseista huolimatta.

Mikään mestariteos *White Shadow* ei ole. Elokuvan pääosissa nähdään Clive Brook sekä amerikkalainen tähti Betty Compson, jolla on kaksoisrooli. Tarinan alkaessa Brooklyn näyttelijä Robin Field on palaamassa Yhdysvalloista Englantiin samalla laivalla Compsonin näyttelijän Nancy Brentin kanssa. Kummatkin päätyvät Devoniin Nancyn vanhempien luokse, jossa Robin tutustuu naisen identtiseen kaksosisareen Georginaan. Kohtaukset, joissa Compsonin näyttelijä Nancy ja Georgina nähdään

yhdessä, ovat teknisesti hyvin toteutettuja, luultavasti jaetun kuva-alan ja päällekkäisvalotuksen ansiosta. Elokuvan kantavana ideana on se, että Robinilla on vaikeuksia erottaa kumpi siskoista on kumpi; niin on tosin katsojillakin, eikä vähiten sen takia, että elokuvasta puuttuu kohtauksia. Tilalliset suhteet ovat niin näyttämölempaan suhteen hyvin ohjaajan hallussa, eikä elokuvassa tunnu olevan muuta vikaa kuin tarina, joka perustuu mykkäelokuvissa niin kovin konventionaalsiin identiteettisekaannuksiin. Toisaalta teoksen arvioiminen on vaikeaa, koska siitä puuttuu paljon materiaalia. Jotain voi kuitenkin päätellä siitä, että teos floppasi aikanaan lippuluukuilla. Ehkä aikalaiskatsojienkin oli vaikea erottaa, kuka elokuvassa on lopulta kuka. *White Shadow* on elokuva, jossa moni näki enemmän kuin siinä lopulta on, eikä vähiten Hitchcockin nimen innoittamana.

Niistäkin mykkäelokuvista, jotka ovat säilyneet näihin päiviin asti, monet ovat huonossa kunnossa. Epäilemättä elokuvien

Le Voyage dans la lune. Kuva: 2011 Lobster Films - Groupama Gan Foundation - Technicolor Foundation.

The Force that through the Green Fire Fuels the Flower. Kuva: Otto Kylmä

arkistointi alkoi liian myöhään, mutta onneksi tätä kompensoidaan restauroimalla vanhoja teoksia. Le Giornate del Cinema Mutossa uudet restauraatiot ovat jokavuotista ohjelmistoa. Vuoden 2011 festivaaleilla odotetuin restauraatio oli eittämättä varhainen kassamagneetti, Georges Méliès'n *Le Voyage dans la lune* (1902). Kyseessä on yksi tunnetuimmista mykkäelokuvista, mutta alkuperäisissä väreissä sitä ei ollut nähty sataan vuoteen. Tiedemiesten kuumatkasta kertova teos esitettiin uutena upeana värikopiona, jota varten ranskalaisyhtye Air sävelsi musiikin. Neljätoistaminuuttisen *Le Voyage dans la lunen* restauroiminen tuli maksamaan yli 400 000 euroa, mikä nostaa sen kaikkien aikojen kalleimpien restauraatioiden joukkoon. Lisäksi työhön kului aikaa kokonaiset kaksitoista vuotta. Lopputulos oli – ainakin omasta mielestäni – kaiken rahan ja vaivan arvoinen, mutta kuten odottaa saattaa, teoksen värit ja musiikki jakoivat mielipiteitä. Kyseessä on nimenomaisesti restauraatio, eikä yritys palauttaa teos Méliès'n näkemyksen mukaiseen asuun. Uudessa värikopiossa nähdään esimerkiksi Espanjan lippu, mutta mitä luultavimmin Ranskassa esitetystä värikopiossa samassa lipussa on ollut sininen, valkoinen ja punainen pystypalkki. Espanjan lippu herätti lievää harmistusta, sillä festivaalikävijät osasivat olettaa, että uudesta kopioista tulee enemmän tai vähemmän va-

kiintunut versio. On silti hyvä pitää mielessä, että viime vuosisadan alussa elokuvakopioiden käsin värittäminen halutunlaisiksi oli tuiki tavallista. *Le Voyage dans la lune* on nyt palautettu väreihin, joissa sitä tiedetään aikanaan esitetyn (ainakin Espanjassa). Airin elektroninen pop-musiikki on kaukana tavanomaisesta mykkäelokuvamusiikista, mistä johtuen moni puristi suhtautui siihen väheksyen. Nuoremmat katsojat ottivat sen kuitenkin ilolla vastaan. Airin sävelet luovat elokuvan ympärille kauniin eeerisen tunnelman ja tukevat hyvin teoksen eri kohtauksia. On syytä toivoa, että äskettäin CD-levylläkin julkaistu musiikki johdattaa Méliès'n elokuvan pariin koko joukon uusia katsojia.

Vuoden 2011 Le Giornate del Cinema Muto vastasi korkeita odotuksia. Silti kaikki ei sujunut suunnitellusti. Harmistusta aiheutti ennen kaikkea se, että festivaalikatalogien painossa oli tällä kertaa ongelmia, mistä johtuen ne jaettiin kävijöille vasta neljäntenä päivänä. Elokuvaesitysten valitseminen pelkkien nimien perusteella oli sattumanvaraista: valkokankaalle saattoi ilmestyä aivan yhtä hyvin karjapaimen, Mooses tai italialainen diiva. Isot esityssarjat olivat totuttuun tapaan erinomaisia. Varsin ilahduttavia olivat Dmitri Šostakovitšin ja FEKS-ohjaajien eli Grigori Kozintsevin ja Leonid Traubergin elokuvat. Mestariteos *Uusi Babylon* (Novyi Vavilon, 1929) kuultiin Šostakovitšin pitkään

kateissa olleen musiikin säestyksellä. Mieleen jäivät myös norjalaiset, japanilaiset ja brittiläiset elokuvat tiedemiesten matkoista Etelämantereelle. Oli kiehtova huomata, kuinka samat teemat ja ideat toistuivat eri elokuvissa, erityisesti laajamittainen pingviinien ja mukana olleiden koirien kuvaus. Mainioita olivat Walt Disneyn piirroselokuvat ja korkeatasoisena jatkui edeltävän vuoden puolella aloitettu georgialaisten elokuvien esityssarja. Onneksi viimeksi mainitussa nähtiin nyt aiempaa vähemmän eläinräkkäystä. Varsin epätasaiseksi osoittautuivat sen sijaan Mihály Kertészin (sittemmin Michael Curtiz) elokuvat, joita nähtiin iso joukko. Jos on olemassa tekijä, jonka vetovoima ei ole heikennyt vuosien saatossa vähääkään, niin se on Charles Chaplin. Jono *Sirkuksen* (*The Circus*, 1928) esitykseen kulki käytännössä koko Pordenonen halki, eivätkä sadat halukkaat mahtuneet näytökseen. Katsojat nauroivat elokuvalla katketakseen, eivätkä suosionosoitukset olleet lakata. Teoksen alkukuvana nähtiin Otto Kymälän runollinen elokuva *The Force that through the Green Fire Fuels the Flower* (2011). Rakkaudesta, pettymyksestä, katumuksesta ja yksinäisyydestä kertova teos hyödyntää innovatiivisesti niin kirjoitettuja sanoja, sanoituksia kuin sloganeita. Kyseessä ei ole tavanomainen mykkel elokuvapastissi, vaan vaikuttava osoitus mykän elokuvamuodon dynaamisuudesta. Arkistolöytöjen ja uusien restauraatioiden ohella teos oli omiaan puoltamaan käsitystä, että Le Giornate del Cinema Muto tulee täyttämään tasavuotia vielä useaan kertaan.